

**Wanneer alle kleuters
dezelfde kip moeten prikken,
kunnen ze niet allemaal hun ei kwijt.**

<http://www.google.co.uk/imgres>

Naam: Margo van Montfort-Coenen
Studentnummer: 2148754
Master Special Educational Needs
Fontys Opleiding Speciale Onderwijszorg
Leerroute: Intern Begeleider
Begeleiders: Bert van Geffen/John Jeninga
Onderwerp: vroegtijdige signalering van kleuters met een
ontwikkelingsvoorsprong

Voorwoord

Binnen elke groep op school heeft de leerkracht te maken met verschillen tussen zijn leerlingen. Het omgaan met deze verschillen maakt het werken in de dagelijkse praktijk boeiend en zorgt voor uitdagingen. De leerkracht kan inspelen op de verschillen binnen zijn groep en in zijn lesgeven rekening houden met de specifieke onderwijsbehoeften van zijn leerlingen.

Was het maar altijd zo eenvoudig zoals hierboven omschreven. Dan zouden we niet of nauwelijks meer te maken hebben met leerlingen die onderpresteren. Dan zouden hoogbegaafden meteen bij de start in het basisonderwijs leerstof aangeboden krijgen die voldoende uitdaging voor hen biedt. Maar niet alle hoogbegaafden laten op school zien wat ze in huis hebben.

Dit is de reden waarom ik als onderwerp voor dit meesterstuk heb gekozen om te gaan onderzoeken op welke manier we op BS De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong op een zo vroeg mogelijk tijdstip (liefst meteen bij de start in groep 1) kunnen signaleren. Want dan kunnen we al op een vroeg tijdstip zo veel mogelijk tegemoet komen aan zijn of haar specifieke onderwijsbehoeften.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	4
Hoofdstuk 2 Vraagstelling Onderzoek	7
Hoofdstuk 3 Verantwoording vraagstelling	10
Hoofdstuk 4 Onderzoeksstrategie en theoretisch kader	12
Hoofdstuk 5 Methode	17
Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen	23
Hoofdstuk 7 Discussie en reflectie	26
Woord van dank	29
Samenvatting	30
Literatuur	31
Bijlagen:	
Bijlage 1: Enquête	32
Bijlage 2: Bewijs draagvlak	34
Bijlage 3: Meervoudige Intelligentie	35
Bijlage 4: Leer- en persoonlijkheidseigenschappen	36
Bijlage 5: Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid	37
Bijlage 6: Powerpoint 'Intakegesprek'	38
Bijlage 7: Powerpoint 'Leeromgeving groep 1/2'	42
Bijlage 8: Intakeformulier	45
Bijlage 9: Format overdrachtsformulier	50

Hoofdstuk 1

Inleiding

Op Basisschool De Mussenberg wordt er wat betreft de zorg voor meer- en hoogbegaafde leerlingen veel extra gedaan. Hierover is een beleidsplan geschreven en de school volgt dit plan ook.

Als eerste stap in de zorg voor meer- en hoogbegaafde leerlingen werd het "Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid" (van Gerven en Drenth, 2007) aangeschaft. Dit is een interactief instrument dat ondersteunt bij het signaleren en begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen.

Naast het werken met het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (DHH) zijn we een paar jaar geleden op onze school gestart met het opzetten van de "plusklas" voor leerlingen uit de groepen, 5 t/m 8. Zij werken één keer per week een gedeelte van de ochtend onder begeleiding van mij aan uitdagende opdrachten.

Omdat we één keer per week extra uitdaging niet genoeg vonden zijn er pakketten materialen samengesteld waar meer- en hoogbegaafde kinderen uit de groepen 3 t/m 8 dagelijks in hun eigen groep aan kunnen werken. Deze pakketten bestaan uit opdrachtenboekjes gesorteerd per vakgebied.

We zijn tevreden over de begeleiding van alle leerlingen op onze school in de groepen 3 t/m 8. Maar we blijven nog op zoek naar de juiste signalering van "slimme kleuters"¹.

Nu ik als IB'er werkzaam in de onderbouw ben merk ik nog veel duidelijker dan voorheen dat de leerkrachten van de onderbouw meer handvatten en concrete (voorschoolse) informatie nodig hebben bij het signaleren van bovengenoemde leerlingen. In de kleutergroepen hebben we al enkele malen te maken gehad met "onderpresteerders"². We zijn hier achter gekomen doordat ouders een heel ander beeld van hun kind hadden dan wij op school. Na verdere observaties en meerdere gesprekken bleek dat we inderdaad te maken hadden met onderpresteerders. Ik heb gemerkt dat de inbreng van ouders en de voorschoolse informatie van derden ons enorm kunnen helpen om een eventuele ontwikkelingsvoorsprong te signaleren. Ouders zijn expert, kennen hun kind zeer goed. De leidsters van de voorschoolse opvang hebben ook een beeld van de ontwikkeling van de peuter. Zij observeren de peuter en volgen een gedeelte van de ontwikkeling van de peuter.

¹ Slimme kleuters zijn kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en er zijn voldoende kenmerken van hoogbegaafdheid waarneembaar.

² 'onderpresteren is langdurig minder presteren dan op grond van iemands capaciteiten verwacht zou mogen worden' (Kaufmann, 1991)

We willen een verbetertraject op gaan zetten om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig te kunnen signaleren. Hoe willen we dat gaan realiseren?

- Meer aandacht schenken aan de informatie van ouders over hun kind, concreet doorvragen over zaken die kunnen duiden op een ontwikkelingsvoorsprong
- Gerichte vragen stellen tijdens het intakegesprek
- Intakeformulier aanpassen
- Bijscholing collega's
- Overdrachtsgesprekken gaan organiseren tussen peuterspeelzaal B. en school

Na een evaluatie binnen het hele team van BS De Mussenberg van ons beleidsplan meer- en hoogbegaafdheid en enkele gesprekken met de leerkrachten van de kleutergroepen en de directie ben ik gekomen tot de volgende onderzoeksvragen:

Hoofdvraag: Hoe kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?

Deelvraag 1: Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?

Deelvraag 2: Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

Inhoud van de hoofdstukken

Hoofdstuk 1

Hierin omschrijf ik in het kort de werksituatie waarbinnen de onderzoeksvraag tot stand is gekomen.

Hoofdstuk 2

Dit hoofdstuk gaat over de specifieke vraagstelling. Hierin benoem ik de hoofdvraag met de twee deelvragen. Verder ga ik in op de vraag of mijn onderzoeksvraag onderzoekbaar is en wat het ideale antwoord op mijn onderzoeksvraag zou zijn. Ook wordt aandacht besteed aan het belang van het onderzoek, de nieuws waarde.

Hoofdstuk 3

De operationalisering van de onderzoeksvraag staat binnen dit hoofdstuk uitgeschreven. Dit onderzoek gaat over de wijze waarop we de voorschoolse informatie en de intake zo kunnen verbeteren dat kleuters met een eventuele ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig gesignaleerd kunnen worden.

Hoofdstuk 4

Hierin beschrijf ik de onderzoeksstrategie, mijn onderzoek is een ontwerpgericht onderzoek.

Mijn literatuurstudie heb ik voornamelijk gericht op theorie over hoogbegaafdheid, toegespitst op de signalering van hoogbegaafden en de kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Hoofdstuk 5

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe het onderzoek uitgevoerd is. Welke stappen er gezet zijn na het verzamelen van informatie via diverse bronnen. Ik beschrijf de resultaten tot nu toe en geef aan of mijn onderzoek valide en betrouwbaar is.

Hoofdstuk 6

Binnen dit hoofdstuk worden conclusies getrokken en aanbevelingen voor in de toekomst gedaan.

Hoofdstuk 7

De reflectie op het onderzoek en mijn eigen leerproces staan centraal binnen dit hoofdstuk.

Hoofdstuk 2

Vraagstelling onderzoek

Hoofdvraag: Hoe kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?

Deelvraag 1: Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?

Deelvraag 2: Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

De onderzoeksvraag is een onderzoekbare vraag omdat de antwoorden van de deelvragen samengebundeld ons vertellen hoe de leerkrachten van de kleuterbouw van BS De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium (liefst meteen bij de start in groep 1) kunnen signaleren.

Het antwoord op deelvraag 1 geeft een beschrijving van de totstandkoming van de voorschoolse informatie. De voorschoolse informatie verkrijgen wij vanuit drie bronnen. Twee van deze bronnen hebben betrekking op deelvraag 1.

De eerste bron is de leiding van peuterspeelzaal B. Voordat ik met dit onderzoek startte, ontvingen de leerkrachten van de kleuterbouw een observatieformulier van de leidsters van peuterspeelzaal B. waarop informatie over de nieuw startende kleuter stond. Omdat de meeste kleuters die onze school bezoeken de peuterspeelzaal bezocht hebben, ben ik gaan onderzoeken op welke manier de school samen met de leidsters van de peuterspeelzaal kan komen tot een nauwkeurige en zorgvuldige overdracht waarbinnen er voldoende aandacht is voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

De tweede bron is de informatie die ouders middels het invullen van het intakeformulier verstrekken aan de leerkrachten van de kleuterbouw. Binnen dit onderzoek heb ik samen met de leerkrachten van de kleuterbouw het gebruikte intakeformulier bekeken en hebben we samen aanpassingen gedaan aan dat formulier. Op het nieuwe formulier staan nu een aantal vragen die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong.

Het antwoord op deelvraag 2 heb ik in twee deelgebieden opgesplitst. Deze twee deelgebieden kwamen naar voren nadat de leerkrachten van de kleuterbouw een enquête (bijlage 1) ingevuld hebben helemaal aan de start van dit onderzoek. In deze enquête konden de leerkrachten aan de hand van stellingen onderwerpen kiezen waarover ze meer informatie wilden ontvangen. De stellingen zijn geselecteerd uit de doelstellingen die Drent en van Gerven (2009) in hun 10 lessen over Hoogbegaafdheid benoemen. Ik heb hier de meest relevante doelstellingen uitgekozen, gericht op de kleutergroepen. Grootste behoefte van de leerkrachten van de kleuterbouw was, dat ze meer informatie wilden ontvangen over de kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Hiernaast gaven de leerkrachten aan dat ze wilden leren hoe ze een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen signaleren door gebruik te maken van verschillende bronnen. De bron die binnen deelvraag 2 onderzocht is, is het intakegesprek.

Het ideale antwoord op mijn onderzoeksvraag zou zijn dat er na afronding van dit onderzoek zulk een zorgvuldige intake plaatsvindt, zodat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (vrijwel) meteen bij de start in groep 1 als zodanig herkend worden.

Wat is er al?

De leerkrachten uit de kleutergroepen hebben studiemiddagen gevolgd over het onderwerp meer- en hoogbegaafdheid. Er zijn verrijkmateriaal voor kleuters aanwezig op school en deze worden ook in de groepen 1-2 ingezet. Omdat de leerkrachten zelf zoekende zijn, met name binnen de fase van signalering is er voldoende draagvlak om dit verbetertraject op te starten (zie bijlage 2).

Over het onderwerp hoogbegaafdheid is al veel geschreven. Over het vroegtijdig signaleren (gericht op de intake) heb ik geen literatuur kunnen vinden.

Ikzelf heb in de afgelopen jaren veel over meer- en hoogbegaafdheid gelezen, studiedagen en cursussen gevolgd, presentaties gegeven aan ons eigen team en stichting breed. Ik heb (samen met een collega) het beleidsplan 'meer- en hoogbegaafdheid' voor onze school geschreven en ben vijf jaar geleden gestart met het opzetten van de "plusklas" op onze school. In de plusklas werken één keer per week (op woensdagochtend) meer- en hoogbegaafde leerlingen uit de groepen 5 tot en met 8 aan uitdagende opdrachten.

Omdat er binnen onze stichting steeds meer interesse over dit onderwerp is ontstaan, is er een bovenschoolse werkgroep "meer- en hoogbegaafdheid" opgericht. Sinds dit schooljaar neem ik deel aan deze werkgroep. In het afgelopen jaar heeft er een studiedag voor alle scholen binnen onze stichting plaatsgevonden (georganiseerd door deze werkgroep) over meer- en hoogbegaafdheid. Tijdens deze studiedag hebben mijn collega en ik een presentatie verzorgd met als titel: '*Leeromgeving groep 1 en 2 m.b.t. (hoog)begaafdheid*'.

Na implementatie van dit verbetertraject (ontstaan door dit onderzoek) zullen veel partijen baat hebben bij deze verbetering.

Ten eerste de kleuter met die ontwikkelingsvoorsprong, want wanneer deze ontwikkelingsvoorsprong aanwezig blijkt te zijn, kan er tegemoet gekomen worden aan zijn specifieke onderwijsbehoeften en kan hij zich optimaal ontwikkelen.

Ouders zijn ook gebaat met de resultaten vanuit dit onderzoek. Er wordt gesignaleerd dat hun kind specifieke onderwijsbehoeften heeft en daardoor kan hun kind de aandacht en begeleiding krijgen die het nodig heeft, ouders voelen zich gehoord en begrepen.

Ook de groepsleerkrachten zijn gebaat met de resultaten vanuit dit onderzoek, zij kunnen na de signalering (in overleg met ouders en IB'er) gericht aan de slag gaan met de leerling.

Uiteindelijk is de gehele school erbij gebaat. Doordat er beter tegemoet gekomen wordt aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong door deze vroege signalering, kan er eerder geanticipeerd worden op deze onderwijsbehoeften. Hierdoor kan de schoolloopbaan van het kind makkelijker gaan verlopen. Het is dan niet meer achteraf reageren, wanneer een probleem zich waarschijnlijk al geëtaleerd heeft.

Het onderzoek heeft nieuwsaarde omdat een zorgvuldige wijze van intake, gericht op het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong, door meerdere scholen (gedeeltelijk) gebruikt kan gaan worden.

Hoofdstuk 3

Verantwoording van de vraagstelling

Operationalisatie van de vraagstelling: Hoe *kan* **Basisschool De Mussenberg** **kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong** in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, *signaleren*?

Basisschool De Mussenberg: leerkrachten groepen 1-2, IB'er onderbouw, directie, allen werkzaam op BS De Mussenberg (school voor regulier basisonderwijs), in samenspraak met ouders en verzorgers van voorschoolse opvang.

Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong: deze kleuters geven signalen af die zicht geven op die ontwikkelingsvoorsprong. Deze signalen kunnen zichtbaar worden op vier ontwikkelingsgebieden: cognitief, motorisch, sociaal-emotioneel en niet-cognitieve schoolse vaardigheden (Drent & van Gerven, 2009).

Een zo vroeg mogelijk stadium: vanaf de eerste dag dat de kleuter de basisschool bezoekt, uitlopend tot de eerste zes weken waarbinnen de kleuter de school bezoekt.

Kan: afgeleid van *kunnen*: het vermogen bezitten tot (Coenders, H. e.a. (1990). Kramers nieuw woordenboek Nederlands. Amsterdam: Argus).

Signaleren: iets opmerken en dat aan anderen vertellen. (Gevonden op www.encyclo.nl)

Het accent binnen dit onderzoek ligt op de wijze waarop de intake van nieuw startende kleuters plaatsvindt. Kunnen we onze intake zo gaan organiseren zodat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig als zodanig opgemerkt worden?

Een zorgvuldige intake kan ons die specifieke informatie over een kleuter geven, die kan duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong. Natuurlijk geeft een zorgvuldige intake ook andere waardevolle informatie over de startende kleuter, maar binnen dit onderzoek richt ik me alleen op de eventuele signalering van een ontwikkelingsvoorsprong.

Na de signalering is het belangrijk om verder diagnostisch onderzoek te gaan verrichten waardoor de signalering bevestigd of ontkracht wordt. Hiervoor wordt op onze school het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (van Gerven en Drenth, 2007) gebruikt.

De informatie vanuit de intake verkrijgen we vanuit drie bronnen. Deze bronnen zijn peuterspeelzaal B., informatie ingevuld op het intakeformulier door de ouders en informatie van de ouders tijdens het intakegesprek.

Van Gerven en Drenth (2009) geven aan dat door gericht doorvragen tijdens het intakegesprek naar concreet gedrag van de kleuter, duidelijk wordt wat de ouders precies bedoelen.

De relevantie van mijn onderzoek heeft in eerste instantie betrekking op de leerkrachten van de kleuterbouw. Kunnen zij vroegtijdig, met de verkregen informatie, kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong signaleren?

In tweede instantie heeft de relevantie van mijn onderzoek ook betrekking op leerlingen, ouders en leerkrachten van onze school. Zij zijn allen gebaat wanneer de onderwijsbehoeften van de leerling goed en concreet in kaart gebracht zijn.

Hier hechten wij als school veel waarde aan, dit is terug te lezen in onze visie: ; *'Natuurlijk is elk kind uniek en zullen we in ons pedagogisch en didactisch handelen ook zoveel mogelijk met elk kind rekening houden. Het handelen gebeurt altijd vanuit een basis van veiligheid, vertrouwen, openheid, acceptatie en respect. We creëren een ononderbroken ontwikkelingslijn, waarbij we rekening houden met de ontwikkelingsbehoefte van ieder kind..... We vinden het belangrijk om (hoog)begaafde leerlingen zo vroeg mogelijk te signaleren. De nadruk op signalering ligt dan ook in de onderbouwgroepen. Door leerlingen in een vroegtijdig stadium op te sporen kan er vanaf het begin worden ingespeeld op de mogelijkheden van deze leerlingen en kunnen problemen zoveel mogelijk voorkomen worden.'* (www.mussenberg.nl/)

Dit onderzoek is ook maatschappelijk relevant. Het sluit namelijk aan bij de inclusiegedachte: *'samen met ouders, volwassenen en kinderen binnen een school werken aan een optimale en excellente leerervaring op cognitief en sociaal terrein'* (www.inclusiefonderwijs.nl/visie).

Het onderzoek kan bijdragen aan theorievorming over praktijkvraagstukken. Het praktijkvraagstuk is 'op welke manier kunnen kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig gesignaleerd worden?'. Met de beschrijving van de wijze van intake die we op onze school gaan hanteren verzorgen we een gedeelte binnen de theorievorming. De vraag past binnen het gebied hoogbegaafdheid bij het onderdeel signalering.

Wat gaat het onderzoek ons opleveren?

- Een ideale opbrengst voor dit traject zal zijn dat we startende kleuters in groep 1 met een flinke ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig kunnen gaan signaleren (liefst meteen bij de start), waardoor ze het juiste lesaanbod en de juiste begeleiding krijgen.

Hoofdstuk 4:

Onderzoeksstrategie en theoretisch kader

4.1 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek is een ontwerpgericht onderzoek dat gebruikt gaat worden op meso-niveau (op klas-niveau, maar ook op school-niveau). Ik ga binnen dit onderzoek een stappenplan ontwerpen waarin de intake van startende kleuters wordt omschreven.

Het onderzoek is gericht op het ontwerpen en uitproberen van verschillende interventies, om zo te komen tot een intake waarin antwoord wordt gegeven op mijn onderzoeksvraag: Hoe kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?

Ontwerpen en handelen worden gekoppeld aan onderzoeken.

4.2 Theoretisch kader

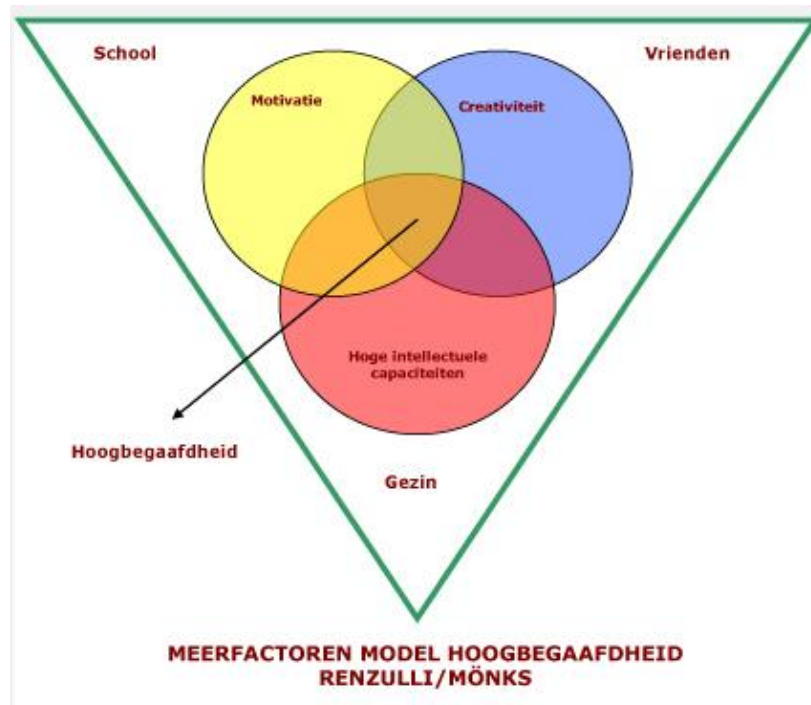
4.2.1 Inleiding

Om een duidelijk beeld te kunnen krijgen van onze doelgroep "Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong", geef ik eerst antwoord op de vraag: "Wat is hoogbegaafdheid?"

De meest gebruikte definities zijn volgens Mönks en Ypenburg (2011):

- Cognitieve definities: Deze definities hebben vooral belangstelling voor kwalitatieve verschillen bij informatieverwerkingsprocessen. Het gaat niet om de eindresultaten, maar om de manier van aanpak en werken.
- Definities gericht op capaciteiten: Deze definities gaan ervan uit dat wanneer je bij een kind al op zeer jonge leeftijd vaststelt dat het beschikt over zeer hoge intellectuele capaciteiten, deze capaciteiten altijd even hoog zullen blijven. Deze definities werden vooral gebruikt in de jaren voor 1954. In dit jaar bleek, na onderzoek dat deze definitie niet altijd klopte.
- Definities gericht op prestaties: Deze definities gaan ervan uit dat wanneer er sprake is van aanleg voor een bepaalde vaardigheid, deze aanleg alleen tot uiting komt wanneer de kinderen de kans krijgen om hun potentieel te ontwikkelen.
- Definities gericht op sociaal-culturele zaken: Deze definities gaan ervan uit dat hoogbegaafdheid alleen tot uitdrukking komt wanneer er een gunstige samenwerking van individuele en sociale factoren aanwezig is.

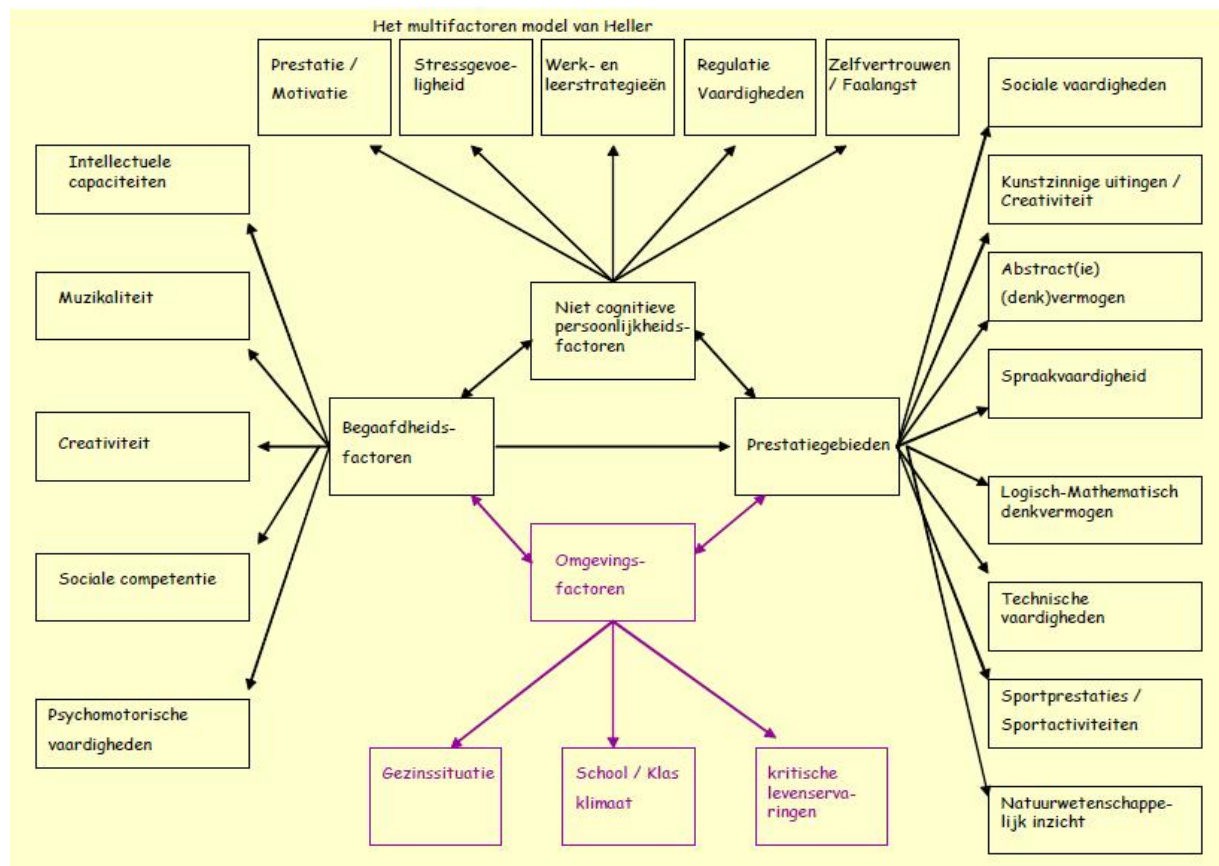
De definities worden aan diverse theoretische modellen van hoogbegaafdheid gekoppeld, waarin omschreven staat welke factoren een rol spelen bij hoogbegaafdheid. Een zeer bekend model uit de jaren tachtig is het Triadisch model van Renzulli en Mönks, ook Meerfactorenmodel van Renzulle en Mönks genoemd.

<http://www.hiq.nl/hb.php>

In meer recentere ontwikkelingen in het denken over hoogbegaafdheid wordt het Multifactorenmodel van de Duitser Heller steeds meer bekend (Ziegler en Heller, 2000). Het model is een samensmelting van bovenstaand Meerfactorenmodel en de theorieën over Meervoudige Intelligentie van de Amerikaan Gardner (zie bijlage 3). Volgens Heller uiten hoogbegaafden hun talenten niet noodzakelijkerwijs in de vorm van uitzonderlijke prestaties, maar zij komen makkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot die uitzonderlijke prestaties. Dit alles op grond van hun aanleg en de omgeving. Hoogbegaafden die niet komen tot deze uitzonderlijke prestaties zijn onderpresteerders.

In zijn model gaat Heller uit van de dynamiek tussen begaafdheidsfactoren, omgevingsfactoren, niet-cognitieve persoonlijkheidsfactoren en prestatiegebieden (Drent en van Gerven, 2009).

www.hoogbegaafdheid.wikispaces.com

Wanneer je bovenstaand model goed bekijkt, kun je niet alleen een verklaring geven voor het feit waarom succesvolle hoogbegaafden komen tot bijzondere prestaties, maar ook waarom enkele hoogbegaafden daar niet toe komen en dan onderpresteerders kunnen worden. De omgevingsfactoren kunnen namelijk de ontwikkeling van de hoogbegaafde verstoren. Het hoogbegaafde kind moet voldoende ruimte krijgen om al zijn talenten te kunnen ontwikkelen. Ouders dienen deze ontwikkeling op een evenwichtige manier te stimuleren. School zal met haar leerstofaanbod moeten aansluiten. Verder kunnen levenservaringen vanuit de leefomgeving een negatieve invloed op de ontwikkeling van het hoogbegaafde kind hebben.

Modellen geven ons inzicht op de verschillende factoren die een rol spelen bij hoogbegaafdheid en de ontwikkeling hiervan. Nu we weten dat intelligentie, persoonskenmerken en omgeving zeer bepalend zijn, weten we ook waar eventuele problemen kunnen ontstaan en waar het mogelijk zal zijn om hulp te bieden. Voor de dagelijkse praktijk is het belangrijk om te weten of een leerling behoefte heeft aan een aangepast leerstofaanbod. Dit omdat leerkrachten te maken krijgen met leerlingen die beschikken over hoge intellectuele capaciteiten. Het reguliere leerstofaanbod voldoet voor hen niet, zij hebben andere onderwijsbehoeften.

4.2.2 Kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen

Zoals we al in paragraaf 4.2.1 hebben kunnen lezen is een belangrijk kenmerk van hoogbegaafdheid de hoge intelligentie (IQ-score is hoger dan 130). Over het algemeen kan men stellen dat op jonge leeftijd van kinderen geen conclusies getrokken kunnen worden over mogelijke begaafdheid. Men spreekt dan over een kind met een

ontwikkelingsvoorsprong. Kenmerken die zich meestal vanaf de kleuterleeftijd bij hoogbegaafde kinderen scherper kunnen aftekenen zijn leereigenschappen die gepaard gaan met een (zeer) hoge intelligentie en persoonlijkheidseigenschappen die in combinatie met deze leereigenschappen voorkomen bij hoogbegaafden. (Bijlage 4: voorbeelden van deze leereigenschappen en persoonlijkheidseigenschappen).

4.2.3 Signalering

Het is belangrijk om zo vroeg mogelijk tijdens de schoolloopbaan te signaleren of een leerling eventueel hoogbegaafd zal zijn. Om goed te kunnen signaleren is een gestructureerde aanpak noodzakelijk. Alle bronnen moeten worden benut, er mogen geen overhaaste conclusies getrokken worden en er zal een duidelijk vervolgplan moeten zijn met betrekking tot de te nemen vervolgstappen. Op Bs De Mussenberg gebruiken we het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid, kortweg DHH genoemd (Van Gerven & Drent, 2007). Dit instrument signaleert en geeft verdere vervolgstappen aan, tot en met handelingsplannen en evaluaties van de plannen. Voor meer informatie over het DHH, zie bijlage 5.

Er zijn twee momenten waarop signalering van eventueel hoogbegaafden plaats kan vinden. Het eerste moment is het moment waarop de leerling voor het eerst naar school komt. Het tweede moment is tijdens de verdere schoolloopbaan.

Om een goed beeld te krijgen van de capaciteiten van iedere nieuwe leerling kan er gebruik gemaakt worden van een intakeformulier dat door de ouders thuis ingevuld wordt en een leidraad is voor het intakegesprek, dit intakegesprek wordt op onze school binnen 6 weken na de start van de nieuwe leerling gevoerd. Tijdens dit intakegesprek is het van belang dat gericht wordt doorgevraagd naar het concrete gedrag dat het kind vertoont, zodat duidelijk gemaakt wordt wat de ouders precies bedoelen. Natuurlijk worden de observaties van de leerkracht ook meegenomen. Wanneer er tekenen van een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid zijn kan het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (DHH) ingevuld gaan worden.

4.2.4 Diagnostiek

De tweede fase in het proces van leerlingbegeleiding is het verrichten van diagnostisch onderzoek. Het DHH geeft duidelijk aan welke stappen er gezet gaan worden. Het verdere diagnostisch onderzoek dient niet alleen om de bevestiging over veronderstelde capaciteiten van de leerling te krijgen, maar ook om informatie te verzamelen die nodig is om een goed handelingsplan voor de leerling te kunnen maken. Adviezen vanuit het DHH kunnen zijn: compacten, verrijken, vervoegde doorstroming, etc.

4.2.5 Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Het bepalen van het intelligentieniveau (IQ) van een leerling wordt gedaan middels een intelligentietest. Drent en van Gerven (2009) geven aan dat bij kleuters deze meting niet betrouwbaar is. Ook de voorspellende waarde van de meting is dan erg beperkt. We kunnen wel vaststellen of een kleuter een ontwikkelingsvoorsprong heeft, maar er kan niet met zekerheid vastgesteld worden of deze kleuter de voorsprong ten opzichte van zijn leeftijdsgenoten vast kan houden.

Een tweede moeilijkheid van het testen van kleuters is, dat zij onvoorspelbaar kunnen zijn in hun reacties.

Een derde reden waarom de betrouwbaarheid van de meting niet groot is, is de lichamelijke ontwikkeling van de kleuter. De cognitieve ontwikkeling hoeft niet gelijk te lopen met de lichamelijke ontwikkeling. Opdrachten tijdens de meting kunnen mentaal opgelost worden maar motorisch niet. Dit kan kleuters demotiveren waardoor de testuitslag geen eerlijk beeld geeft van de werkelijke capaciteiten van het kind.

Een vierde factor die bij kleuters nog sterk van invloed is, is het gezin waarin het kind opgroeit. Kinderen die opgroeien in een gezin waar veel leerzaam speelgoed aanwezig is, er veel voorgelezen wordt, er vaak gepraat wordt over dingen die het kind bezighouden, zullen vaak een voorsprong ontwikkelen op kinderen uit gezinnen waar dit niet gebeurt.

Bovenstaande informatie wil niet zeggen dat er geen kleuters zijn waarvan we zeggen dat ze in potentie hoogbegaafd zijn. Ze worden kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong genoemd.

Volgens Drent en van Gerven (2009) kunnen kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong deze voorsprong op vier ontwikkelingsgebieden zichtbaar maken, cognitief, motorisch, sociaal-emotioneel en op het gebied van niet-cognitieve schoolse vaardigheden. De voorsprong op cognitief gebied is meestal het snelst zichtbaar, mits de kleuter vanaf het begin in een uitdagende leeromgeving geplaatst wordt.

Om te kunnen bepalen of een kleuter voor vervroegde doorstroming naar groep 3 in aanmerking komt, is het belangrijk om een objectief beeld te vormen van zijn ontwikkelingsniveau. Kleuters die niet in aanmerking komen voor deze versnelling zijn het beste gediend met een vervroegd aanbod van het voorbereiden en aanvankelijk lezen en rekenen, in combinatie met een afgewogen aanbod van verdieping en verbreding.

Hoofdstuk 5

Methode

Vraagstelling:

Op welke manier kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?

Deelvragen:

1. Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?
2. Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

Volgende activiteiten werden gepland en vonden plaats :
--

- Studieochtend 19-8-'11: Informatie verstrekt (powerpoint, zie bijlage 6) over het onderwerp: "gericht vragen stellen tijdens gesprekken". Hierna zijn we aan de hand van twee casussen gaan oefenen in het voeren van de intakegesprekken; Presentatie powerpoint "Leeromgeving groep 1/2 (Uitdaging voor slimme kleuters), via deze powerpoint (zie bijlage 7) heb ik uitleg gegeven over de onderzoeksvragen binnen mijn meesterstuk en zijn er opvallende kenmerken die kunnen duiden op een ontwikkelingsvoorsprong besproken.
- Bouwvergadering 29-8-'11: "Oude" intakeformulier bekeken en samen op zoek gegaan naar verbeterpunten aan de hand van de kenmerken die kunnen duiden op een ontwikkelingsvoorsprong.
- Bouwvergadering 22-9-'11: Vervolg aanpassen intakeformulier (verbeterpunten aan de hand van kenmerken ontwikkelingsvoorsprong).
- Week 39 (2011): Ik veranderde alle aanpassingen zoals afgesproken binnen het intakeformulier en bood het voorbeeld van het nieuwe intakeformulier aan ter controle aan de teamleden van de onderbouw; Afspraak gepland met leidsters peuterspeelzaal en gesprek gevoerd met de hoofdleidster en haar leidinggevende.
- Studiedag 3-10-'11: Definitieve intakeformulier (zie bijlage 8) aan de teamleden van de kleuterbouw gepresenteerd; Verslag gedaan over het verloop van het gesprek en de daaruit voortgekomen afspraken, met de leidsters van de peuterspeelzaal.

Week 41 (2011):	Nieuwe intakeformulier afgegeven aan de secretaresse, zij zorgt voor de verspreiding hiervan richting de betreffende ouders.
1e Overdrachtsgesprek PSZ (12-12-'11):	Eerste geplande overdracht tussen leidsters peuterspeelzaal B, leerkrachten groepen 1-2, ikzelf.
Bouwvergadering (12-1-'12):	Evaluatie 'werken met nieuwe intakeformulier' en 'voeren van intakegesprekken'.
2e Overdrachtsgesprek PSZ (12-3-'12):	Tweede geplande overdracht tussen leidsters peuterspeelzaal, leerkrachten groepen 1-2, ikzelf.
Studiedag (10-4-'12):	Evaluatie van de overdracht met de peuterspeelzaal; Format 'overdracht peuterspeelzaal' ontwikkeld (bijlage 9) om in de toekomst als praatpapier in te gaan zetten tijdens de overdrachtsgesprekken.
3e Overdrachtsgesprek PSZ (10-5-'12):	Derde geplande overdracht tussen leidsters peuterspeelzaal, leerkrachten groepen 1-2, ikzelf.

Gegevensoverzicht en data-verzameling

Gegevensoverzicht en data-verzameling met betrekking tot deelvraag 1.

1. Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?

Doelgroep

De eerste doelgroep waarop ik me ga richten zijn de ouders/verzorgers van alle startende kleuters op BS De Mussenberg. Zij kunnen ons veel informatie over de algemene ontwikkeling van de startende kleuter verschaffen die kan duiden op een ontwikkelingsvoorsprong. De eerste informatie die we van deze ouders ontvangen is de informatie die ze invullen op het intakeformulier. Daarom willen we vragen aan ons intakeformulier gaan toevoegen die kunnen duiden op de signalering van een eventuele ontwikkelingsvoorsprong.

De tweede doelgroep waarop ik me richt is de leiding (4 leidsters) van de peuterspeelzaal. Dit, omdat een zeer groot deel van de kleuters die starten op onze school de peuterspeelzaal als voorschoolse opvang hebben bezocht. De leidsters van de peuterspeelzaal werken met de methode Puk en Ko (Zwijsen). Bij deze methode worden observatielijsten ingevuld. Deze lijsten brengen de ontwikkeling van de peuter in kaart. Aan de hand van de gegevens ingevuld op deze lijsten kan de leerkracht van de groep 1-leerling een eventuele ontwikkelingsvoorsprong signaleren.

Benodigde informatie

- Intakeformulier BS De Mussenberg;
- Drent S. & Gerven E. van (2009). Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Assen: Van Gorcum;
- Gerven, E. van, e.a. (2004). Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs. Utrecht: Uitgeverij Lemma;
- Mönks, F., Ypenburg, I. (2011). Hoogbegaafdheid bij kinderen. Amsterdam: Uitgeverij Boom
- Welling, F. (2005). Kinderen en slim zijn. Utrecht/Antwerpen: Kosmos-Z&K Uitgevers;
- Stichting Plato (2002). Help een hoogbegaafd kind: De Peuterspeelzaal.

Gegevensoverzicht en data-verzameling met betrekking tot deelvraag 2.

2. Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

Doelgroep

Hier richt ik me op de leerkrachten van de kleutergroepen van BS De Mussenberg (vier leerkrachten, verdeeld over drie gecombineerde groepen 1/2). Zij voeren de intakegesprekken en hebben eerder al aangegeven dat ze graag meer informatie wilden krijgen over het gericht vragen stellen en gericht doorvragen wanneer er een vermoeden van een ontwikkelingsvoorsprong bij de kleuter is. Verder gaven zij aan dat ze handvatten nodig hadden om zelf een eventuele ontwikkelingsvoorsprong te kunnen herkennen.

Benodigde informatie

- Powerpoint 'Intakegesprek' (bijlage 6)
- Powerpoint 'Leeromgeving groep 1/2 , uitdaging voor slimme kleuters' (bijlage 7)
- Drent, S. & Gerven, E. van. (2009) Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Assen: van Gorcum BV
- Isabelle Langeveld (2004). Samenvatten en reflecteren. Binnengehaald, 8 juli 2011 van www.carrieretijger.nl
- Lingsma, M. & Boers, A. (2009) Help! Ik ga coachen. Amsterdam: Multi Media Coach BV
- Mönks, F. & Ypenburg, I. (2011) Hoogbegaafdheid bij kinderen. Amsterdam: Uitgeverij Boom

Data-analyse

1. De leerkrachten uit de kleutergroepen hebben aan het begin van dit onderzoek een enquête met betrekking tot hoogbegaafdheid ingevuld. Op deze vragenlijst (bijlage 1) stonden beweringen over de eigen kennis van iedere leerkracht afzonderlijk, gekoppeld aan hoogbegaafdheid. De beweringen zijn geselecteerd uit de doelstellingen die Drent en van Gerven (2009) in hun 10 lessen over Hoogbegaafdheid benoemen. Ik heb hier de meest relevante doelstellingen uit

gekozen omdat ik me hier richt op de kleutergroepen. Alle vier de leerkrachten kozen drie beweringen (als een 'top drie') waarover ze meer wilden leren. Iedere leerkracht kon dus eigen leerpunten aandragen. De twee meest gekozen beweringen werden de basis van de onderzoeksvraag. De bewering die als derde het meest gekozen werd komt terug in hoofdstuk 6, wanneer het gaat over conclusies en aanbevelingen. De twee meest gekozen beweringen waren:

- 'Ik kan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong signaleren door gebruik te maken van verschillende bronnen'.
- Ik kan zelf kenmerken herkennen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong'.

Aan de hand van deze twee beweringen heb ik informatie verzameld en ben samen met de leerkrachten van de kleutergroepen aan de slag gegaan om ervoor te gaan zorgen dat zij zich competentier voelen in het kunnen herkennen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong door gebruik te maken van verschillende bronnen (ook wel voorschoolse informatie genoemd) en hun kennis van de kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te vergroten.

2. Met de hoofdleidster van peuterspeelzaal B. en haar leidinggevende heb ik in een gesprek uitgelegd wat de behoefte van school richting peuterspeelzaal is. We willen middels een mondelinge overdracht waarin we gericht vragen kunnen stellen over een eventuele ontwikkelingsvoorsprong, komen tot een betere signalering van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Natuurlijk krijgen we door een warme overdracht van peuterspeelzaal naar basisschool ook andere belangrijke informatie over de startende kleuters. Ik heb de vraag gesteld of de leiding van de peuterspeelzaal bereid is om mee te werken aan deze mondelinge overdracht. Het antwoord op deze vraag was zeer positief. We hebben tijdens het gesprek al concrete afspraken kunnen maken. De gemaakte afspraken waren:
 - Vier keer per jaar vindt er een overdrachtsgesprek plaats tussen de leidsters van de peuterspeelzaal, de leerkrachten van de kleutergroepen en mij in de taak als IB'er onderbouw.
 - De leidsters van de peuterspeelzaal hebben voorafgaand aan deze overdrachtsgesprekken de observatieformulieren horende bij de methode 'Puk en Ko' (Zwijsen) besproken met de ouders van de betreffende kleuters en ouders hebben toestemming gegeven voor de overdracht van deze informatie richting basisschool.
 - Een week voor het geplande overdrachtsgesprek ontvangen de leerkrachten van de kleutergroep (waarin de kleuter zal gaan starten) het ingevulde observatieformulier en heeft deze leerkracht de mogelijkheid om dit formulier vooraf te bestuderen en eventueel gerichte vragen te bedenken die tijdens het overdrachtsgesprek gesteld kunnen worden. Binnen dit onderzoek gaat het om juist die verhelderingsvragen, die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong.

Resultaten van het onderzoek

Resultaten horende bij deelvraag 1: Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?

De voorschoolse informatie komt via twee bronnen tot stand:

Bron 1: De informatie van de observatielijsten horende bij de methode "Puk en Ko" (Zwijssen) en de hieraan gekoppelde mondelinge overdracht tussen de leidsters van de peuterspeelzaal en het team onderbouw van BS De Mussenberg.

Er hebben inmiddels drie overdrachtsgesprekken plaatsgevonden. Middels de PDCA-cyclus hebben we de overdracht van voorschoolse informatie vanuit de peuterspeelzaal gevolgd. Bij het evalueren van deze overdrachtsgesprekken concludeerden we (leerkrachten kleutergroepen en ikzelf) dat de gesprekken niet volgens een vaste structuur verliepen. De leidsters van de peuterspeelzaal gaven ons zeer veel informatie over de peuters, maar bespraken niet bij iedere peuter dezelfde ontwikkelingsgebieden. Daarom hebben we na deze evaluatie een format ontwikkeld (zie bijlage 9) waarbinnen een aantal vaste ontwikkelingsgebieden puntsgewijs aan de orde komen. Ik heb dit gegeven met de leidsters van de peuterspeelzaal besproken en zij gingen akkoord met het inzetten van het format. Ze wilden zelf ook graag een exemplaar van het format ontvangen omdat ze dachten dat deze manier van werken ook voor hen als waardevol zou worden ervaren.

Er is een fijne samenwerking tussen school en de peuterspeelzaal ontstaan. Door ons verbetertraject hebben de leidsters van de peuterspeelzaal zelfs een vergadering besteed om zich verder te verdiepen over het onderwerp hoogbegaafdheid.

Bron 2: De informatie ingevuld door de ouders van de startende kleuter op de intakeformulieren van school.

We hebben het reguliere intakeformulier onder de loep genomen. Tijdens het bestuderen van de inhoud van dit intakeformulier stelden we ons de vraag: 'Vragen we aan de ouders wat we willen weten?'. We willen weten of er kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong bij de kleuters aanwezig zijn. Hiervoor hebben we de kenmerken zoals deze beschreven staan in de literatuur besproken binnen een studie-ochtend. Aan de hand van deze kenmerken zijn we vragen gaan formuleren die ons hier antwoorden op kunnen geven. Deze vragen hebben we toegevoegd aan het nieuwe intakeformulier (zie bijlage 8). Dit intakeformulier wordt sinds november 2011 gebruikt op BS De Mussenberg.

Resultaten horende bij deelvraag 2: Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

Ik heb tijdens een studie-ochtend informatie verstrekt in de vorm van een presentatie over het onderwerp 'gericht vragen stellen tijdens gesprekken'. Na deze presentatie zijn we aan de hand van twee casussen gaan oefenen in het voeren van intakegesprekken waarbij we extra letten op het stellen van juist die vragen die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong. Na deze studie-ochtend konden de leerkrachten van de kleutergroepen in de praktijk aan de slag gaan met de opgedane informatie. Doel was om binnen dit schooljaar (2011-2012) te gaan oefenen met het stellen van de juiste

vragen binnen het intakegesprek om die ontwikkelingsvoorsprong te kunnen signaleren. Omdat we met gecombineerde kleutergroepen (1/2) werken, voeren alle vier de leerkrachten intakegesprekken. In een bouwvergadering hebben we het onderwerp 'voeren van intakegesprekken in combinatie met het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong' geëvalueerd. Alle vier de leerkrachten gaven aan dat ze zich competentier voelen tijdens het voeren van de gesprekken. Ook gaven zij aan dat ze door het volgen van dit onderzoek in hun hele handelen (dus ook tijdens het voeren van de intakegesprekken) alerter zijn op alle voorkomende signalen die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong.

Ik besef heel goed dat we de eventuele vooruitgang binnen dit verbetertraject niet concreet kunnen meten. De onderzoeksvraag is wel een onderzoekbare vraag omdat de antwoorden van de deelvragen samengebundeld ons vertellen hoe de leerkrachten van BS De Mussenberg op een meer gerichte manier en volgens een vast stappenplan, kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium kunnen signaleren.

Methodetriangulatie

Binnen dit onderzoek heb ik ons eigen intake-formulier en diverse intake-formulieren van andere scholen grondig bestudeerd. Ik heb literatuuronderzoek over het onderwerp gedaan. De nadruk van de literatuurstudie lag op de kenmerken en signalering van een ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters. Middels vragenlijsten heb ik verder het evaluatieve deel van dit onderzoek gevolgd.

Bronnentriangulatie

Ik heb informatie kunnen delen en vragen kunnen voorleggen aan een medestudent die haar meesterstuk schrijft over het signaleren van hoogbegaafdheid. Zij heeft veel kennis verworven over dit onderwerp. Ik heb de leerkrachten van de kleutergroepen kunnen betrekken bij mijn onderzoek. Ik heb feedback kunnen vragen aan leden van de werkgroep meer- en hoogbegaafdheid van de stichting waarbinnen ik werk.

Natuurlijk streef ik in de rol van onderzoeker naar valide uitkomsten. De mate van validiteit zegt iets over de inhoud van mijn onderzoek. Meet ik wat ik wil meten? Dit onderzoek is mijns inziens intern valide omdat de conclusies van het onderzoek geldig zijn voor de onderzoeksgroep en omdat ik gebruik maak van meerdere bronnen. Extern is het onderzoek valide omdat de conclusies (het stappenplan horende bij de intake) binnen meerdere scholen ingezet zouden kunnen worden.

Hoofdstuk 6

Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

Antwoord op deelvraag 1: Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?

Ik heb samen met het team van de kleuterbouw onderzocht via welke bronnen we informatie krijgen over de algemene ontwikkeling van de startende kleuter. We kregen middels twee bronnen schriftelijke informatie. Deze bronnen waren het overdrachtsformulier van peuterspeelzaal B. en het intakeformulier van BS De Mussenberg. Samen hebben we bekeken of deze informatie ons hielp om een eventuele ontwikkelingsvoorsprong te kunnen signaleren. We stelden ons nadrukkelijk de vraag: "Welke vragen binnen beide formulieren geven ons antwoord op de vraag of we te maken hebben met een kleuter met een eventuele ontwikkelingsvoorsprong?"

Om hierachter te komen is het noodzakelijk te weten wat dan de kenmerken zijn van een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. Nadat ik tijdens een studieochtend een presentatie verzorgd heb over die specifieke kenmerken horende bij een ontwikkelingsvoorsprong, zijn we hierna het intakeformulier van onze school gaan bekijken en zijn we samen op zoek gegaan naar verbeterpunten binnen het intakeformulier met betrekking tot het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong. We hebben een aantal vragen aan het formulier toegevoegd en hebben het nieuwe formulier in november 2011 ingevoerd.

Wat heeft het werken met het nieuwe formulier ons tot op heden zichtbaar opgeleverd?

Aan de hand van de antwoorden gegeven door de ouders, heeft één van de groepsleerkrachten signalen die konden duiden op een ontwikkelingsvoorsprong herkend en is met ouders hierover in gesprek gegaan. Na dit gesprek hebben leerkracht en ouders het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid ingevuld en werd de kleuter ook middels dit signaleringsinstrument als zijnde een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong herkend. Deze kleuter wordt nu uitgedaagd middels verrijkende opdrachten en volgt dus niet het reguliere programma horende bij groep 1.

De leidsters van peuterspeelzaal B. gebruiken een observatieformulier dat hoort bij de methode 'Puk en Ko' (Zwijsen), welke zij gebruiken in hun dagelijkse werk. Mijn insteek was niet dat we het formulier dat zij gebruiken ter discussie wilden gaan stellen. De mogelijkheid om achter specifieke informatie die kan duiden op een ontwikkelingsvoorsprong te komen, heb ik besproken met de hoofdleidster van peuterspeelzaal B. en haar leidinggevende. Tijdens een gesprek werden de volgende afspraken (ook al genoemd in hoofdstuk 5) gemaakt:

- Vier keer per jaar vindt er een overdrachtsgesprek plaats tussen de leidsters van peuterspeelzaal B., de leerkrachten van de kleutergroepen en mij in de taak als IB'er onderbouw.
- De leidsters van peuterspeelzaal B. hebben voorafgaand aan zo'n overdrachtsgesprek de observatieformulieren horende bij de methode 'Puk en Ko'

(Zwijsen) besproken met de ouders van de betreffende kleuters en ouders hebben toestemming gegeven voor de overdracht van deze informatie richting basisschool.

- Een week voor het geplande overdrachtsgesprek ontvangen de leerkrachten van de kleutergroep (waarin de kleuter zal gaan starten) het ingevulde observatieformulier ter voorbereiding op het gesprek.

Tijdens bovengenoemd gesprek heb ik aan de hoofdleidster en haar leidinggevende een brochure overhandigd met als titel: 'Help een hoogbegaafd kind: De Peuterspeelzaal, uitgegeven in het jaar 2002 door Stichting Plato. Zij hebben deze brochure doorgelezen en de informatie die zij relevant vonden besproken met alle leidsters werkzaam op peuterspeelzaal B. Dit ervaar ik als zeer positief want wanneer de leidsters van peuterspeelzaal B. hun expertise ten aanzien van dit onderwerp vergroten, zullen zij gerichter kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen signaleren. De overdrachtsgesprekken hebben tot op heden drie keer plaatsgevonden.

Wat heeft het voeren van overdrachtsgesprekken ons tot op heden zichtbaar opgeleverd?

Tijdens het eerste overdrachtsgesprek hebben de leidsters van peuterspeelzaal B. een peuter (3,5 jaar oud) ter sprake gebracht die volgens de leidsters een zeer grote ontwikkelingsvoorsprong liet zien. Na de informatie die ze gekregen hadden over hoogbegaafdheid zijn ze met ouders van deze peuter in gesprek gegaan en hebben ze deze peuter verrijkingsmaterialen aangeboden. De sociaal-emotionele ontwikkeling verliep niet vlekkeloos. Na een aantal gesprekken tussen de ouders van deze peuter, de leiding van peuterspeelzaal B. en ikzelf in de rol van IB'er, hebben we besloten de peuter vervroegd te laten starten in groep 1. Dit traject is naar tevredenheid van school en ouders verlopen.

Samengevat: Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?

We verkrijgen voorschoolse informatie die kan duiden op een ontwikkelingsvoorsprong doordat we een intakeformulier gebruiken waarop vragen staan gericht op die ontwikkelingsvoorsprong. De leerkrachten stellen de juiste concrete vragen tijdens het intakegesprek bij het vermoeden van een ontwikkelingsvoorsprong. We voeren overdrachtsgesprekken met de leidsters van peuterspeelzaal B. om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de nieuw te starten kleuter.

Antwoord op deelvraag 2: Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

Omdat ik me binnen dit onderzoek richt op de intake van de startende kleuter wil ik het voeren van een goed intakegesprek ook optimaliseren. Door kennis te hebben van de kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en het gericht kunnen stellen van vragen die kunnen duiden op een ontwikkelingsvoorsprong, kan de inhoud van het gesprek geoptimaliseerd worden. Binnen een studieochtend heb ik informatie verstrekt over het voeren van gesprekken met ouders waarbij de nadruk lag op het intakegesprek en het gericht vragen stellen en doorvragen om belangrijke informatie concreet omschreven door de ouders te ontvangen. We hebben aan de hand van een tweetal

casussen geoefend in het stellen van bovengenoemde vragen. De leerkrachten gaan de theorie over het voeren van intakegesprekken toepassen tijdens deze gesprekken.

Wat heeft de scholing over intakegesprekken ons zichtbaar opgeleverd?

Hier kan ik nog geen concreet antwoord op geven. Ik denk dat we het antwoord op deze vraag ook moeten combineren met de informatie die vooraf verkregen is via de overdracht met peuterspeelzaal B. en het intakeformulier ingevuld door ouders. Wanneer er bijvoorbeeld vanuit het intakeformulier signalen van een ontwikkelingsvoorsprong door de leerkracht opgemerkt worden, zal de leerkracht hier tijdens het intakegesprek vragen over gaan stellen.

Samengevat: Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

De leerkrachten herkennen kenmerken die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong en kunnen tijdens het gesprek op zo'n manier doorvragen dat het vermoeden van die ontwikkelingsvoorsprong bevestigd of juist ontkracht wordt.

Antwoord op de hoofdvraag: Hoe kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?

Deze kleuters kunnen wij in een vroeg stadium signaleren doordat we een intake voeren waarbij gericht gekeken wordt naar kenmerken van een eventuele ontwikkelingsvoorsprong. Ons intakeformulier is hierop aangepast, we stellen gerichte vragen tijdens het intakegesprek met ouders en er vindt een warme overdracht plaats tussen de leidsters van peuterspeelzaal B. en de leerkrachten van de kleuterbouw van BS De Mussenberg. Verder hebben de leidsters van peuterspeelzaal B. meer kennis verworven over peuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

6.2 Aanbevelingen

Omdat de leerkrachten van de kleuterbouw tijdens het invullen van de enquête (hier heb ik het over gehad in hoofdstuk 5) een derde onderwerp hadden gekozen waaraan ze meer aandacht zouden willen schenken, wil ik aanbevelen hier in het schooljaar 2012-2013 aandacht aan te gaan schenken. Het onderwerp was: *'Ik wil weten aan de hand van welke criteria bij een kleuter bepaald wordt of de kleuter in aanmerking komt voor vervroegde doorstroming naar groep 3.'*

Het lijkt me zinvol om samen met de leerkrachten van de kleuterbouw en de leerkrachten van de groepen drie ons hierin te verdiepen en hier afspraken over te maken die we dan op onze school gaan volgen. Binnen deze verdiepingen zullen we niet alleen naar cognitie kijken, maar ook naar de deelgebieden motoriek, sociaal-emotionele ontwikkeling en het gebied van de niet-cognitieve schoolse vaardigheden. Eerste gesprekken hierover zijn al gevoerd.

Hoofdstuk 7

Reflectie

7.1 Discussie onderzoek

Mijn motivatie voor de keuze van dit onderzoek is dat ik veel affiniteit heb met het onderwerp meer- en hoogbegaafdheid. Doordat ik het beleidsplan voor onze school geschreven heb en nu als IB'er werkzaam ben in de onderbouw heb ik zelf ervaren dat er behoefte is aan een vroege signalering van de startende kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong.

Door vragen te stellen aan de teamleden van de kleuterbouw en te overleggen met de directie zijn mijn hoofdvraag en deelvragen ontstaan. Ik heb kunnen inspelen op de behoeften van de leerkrachten van de kleuterbouw. Middels een enquête heb ik inzicht gekregen in de behoeften voor verdieping met betrekking tot het onderwerp meer- en hoogbegaafdheid van deze leerkrachten. Dit heeft er mijns inziens toe bijgedragen dat er een groot draagvlak aanwezig was én is met betrekking tot dit onderwerp binnen dit coöperatieve team. Onder andere hierdoor was het onderzoek goed uitvoerbaar en ook acceptabel voor de praktijkdeskundigen. Hier hecht ik grote waarde aan want de praktijkdeskundigen zijn immers degenen die de afgesproken handelingen ook uit zullen moeten gaan voeren.

De directie stond positief tegenover de uitvoering van dit onderzoek omdat zij aangegeven heeft dat ze verwacht dat onze hele school (leerkrachten, leerlingen en ouders) op lange termijn gebaat zal zijn bij een snelle signalering van een ontwikkelingsvoorsprong van kleuters. Juist dan kan er snel geanticipeerd worden door deze kleuters een programma aan te bieden dat tegemoet komt aan hun specifieke onderwijsbehoeften. We zijn dan weer een stap dichterbij het verzorgen van zo passend mogelijk onderwijs. We hoeven door die vroege signalering niet achteraf te reageren wanneer problemen zich eventueel in een later tijdstip etaleren.

De inhoudelijke deskundigen hebben door het geven van feedback er vooral toe bijgedragen dat zaken aangescherpt werden. Bij hen kon ik terecht met inhoudelijke vragen.

Het onderzoek was qua tijd uitvoerbaar omdat er door de directie voldoende tijd gereserveerd werd tijdens studiedagen en teamvergaderingen zodat ik met het team van de kleuterbouw aan dit onderzoek heb kunnen werken. De praktische uitvoering van dit onderzoek heb ik binnen de duur van een schooljaar kunnen uitvoeren.

Ik realiseer me heel goed dat we het rendement binnen dit verbetertraject niet concreet kunnen meten. We kunnen immers geen voorspellingen doen over hoe de ontwikkeling van een gesignaleerde kleuter anders zou zijn verlopen wanneer dit onderzoek niet plaats had gevonden.

We hebben ervoor gekozen om het verkrijgen van voorschoolse informatie vanuit drie bronnen (overleg peuterspeelzaal, intakeformulier ouders en intakegesprek tussen leerkracht en ouders) te gaan optimaliseren. Volgens Harinck (2009) kom je bij het

uitvoeren van een praktijkonderzoek niet vaak toe aan het concreet berekenen van het rendement van zo'n onderzoek. Hij zegt *'dat het gezonde verstand een rol speelt bij de verbetering'*. Mijn gezonde verstand zegt dat de verbetering een positief effect zal hebben op de vroegtijdige signalering van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Middels de PDCA-cyclus hebben we wel het verkrijgen van de voorschoolse informatie vanuit de peuterspeelzaal kunnen volgen en kunnen aanpassen. Er is een format ontwikkeld dat de leidraad van de overdrachtsgesprekken vormt.

Tevreden ben ik over de manier waarop ik heb kunnen samenwerken met de leerkrachten van de kleuterbouw. Hun enthousiasme en gedrevenheid waren een motivator voor mij gedurende het hele onderzoek. Ik heb geleerd dat draagvlak creëren en draagvlak hebben enorm belangrijk zijn voor het slagen van activiteiten. Door de aanwezigheid van draagvlak van de leerkrachten van de kleuterbouw hebben we op een positieve manier kunnen samenwerken. Ik heb als onderzoeker geen last van weerstand ondervonden. Draagvlak heb ik ook moeten creëren bij de leidsters van de peuterspeelzaal. Tijdens een algemeen gesprek heb ik de behoefte van school uitgelegd. Ik heb verteld dat hun expertise (voorschoolse informatie) voor onze school zeer waardevol is. Niet alleen bij het signaleren van een eventuele ontwikkelingsvoorsprong, maar ook in alle andere opzichten waarbij het gaat om het in beeld brengen van de onderwijsbehoeften van de startende kleuter. Er is een fijne en waardevolle samenwerking tot stand gekomen tussen school en de peuterspeelzaal. Deze samenwerking beperkt zich niet alleen tot de totstandkoming van de overdrachtsgesprekken, er is nu ook een samenwerking ontstaan in het realiseren en uitvoeren van projecten tussen beiden.

Na de uitvoering van mijn eerste onderzoek, zal ik een volgende keer weer eerst zorgen voor het creëren van draagvlak. Doordat het onderzoeksonderwerp gemeengoed werd, voelde ik me niet als enige verantwoordelijk voor het onderzoek. Onze neuzen stonden dezelfde kant op, ons doel was gelijk. Door vooraf voldoende tijd te investeren in het informeren van het team en het bevragen van de teamleden voelt het team zich gehoord. De leden worden niet overvallen door veranderingen. Dit gold ook in het creëren van draagvlak bij de leiding van de peuterspeelzaal.

Waar het betreft het aanpassen van ons intakeformulier ben ik tevreden dat we na de eerste veranderingen niet meteen het nieuwe formulier zijn gaan inzetten. We hebben enkele bijeenkomsten besteed aan het afronden, evalueren en veranderen van het formulier. Hierdoor zijn we ook allen tevreden over het huidige formulier.

Het onderdeel binnen dit traject waarvan ik vind dat ik te snel gehandeld heb is het organiseren van de overdrachtsgesprekken met de leidsters van de peuterspeelzaal. Nadat we de eerste twee overdrachtsgesprekken gevoerd hadden, kwamen we erachter dat er weinig structuur in de gesprekken zat. We kregen niet dezelfde informatie over elke kleuter. Daarom hebben we eerdergenoemd format ontwikkeld dat als leidraad van de overdrachtsgesprekken fungeert. Wanneer ik vooraf beter had nagedacht over de uitvoering van de overdrachtsgesprekken, hadden we waarschijnlijk meteen bij het eerste overdrachtsgesprek met zo'n format gewerkt.

7.2 Reflectie op het eigen leerproces

Ik heb gedurende het hele onderzoek inhoudelijk veel geleerd door het bestuderen van literatuur over het onderwerp, het voeren van gesprekken met ervaringsdeskundigen en de ervaringen uit het verleden vanuit de eigen dagelijkse praktijk. Ook heb ik veel gehad aan de feedback die ik ontvangen heb van mijn critical friends en docenten.

Al deze bronnen bij elkaar hebben ertoe bijgedragen dat ik voldoende kennis en inzicht heb verkregen over het signaleren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Samen met de leerkrachten van de kleuterbouw heb ik de opgedane kennis en het bijbehorende inzicht kunnen toepassen in acties om te komen tot een vroegtijdige signalering van startende kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Deze acties hebben we geëvalueerd en zij hebben er uiteindelijk toe geleid dat ik nu antwoord kan geven op mijn onderzoeksvraag.

Door de uitvoering van dit onderzoek heb ik allereerst oordelen moeten vormen over de kwaliteit van de "oude" manier van intake. Hierna heb ik onderzocht welke de behoeften waren van de leerkrachten van de kleuterbouw op het gebied van signaleren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Al snel concludeerde ik dat we meer winst zouden kunnen halen uit onze intakeprocedure. De voorschoolse informatie kan ons namelijk al signalen van een eventuele ontwikkelingsvoorsprong aanleveren. Wanneer we hier meer gebruik van kunnen gaan maken, zullen kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een vroeger stadium gesignaleerd kunnen worden. Hierdoor kunnen we in de toekomst als school beter aansluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften van deze kleuters en zullen deze kleuters zich minder snel gaan aanpassen aan het gedrag van de leeftijdsgenoten en hierdoor dus minder snel gaan onderpresteren.

Mijn conclusies, kennis, inzichten heb ik moeten overdragen op de leerkrachten van de kleuterbouw, de leiding van peuterspeelzaal B. en de directie van onze school.

Interpersoonlijk voelde ik me competent hierin omdat ik tijdens gesprekken altijd werk aan een open communicatie en aan een coöperatieve sfeer. Alle gesprekken zijn op een fijne manier verlopen. De leerkrachten van de kleuterbouw gaven tijdens een evaluatie aan dat ze allen vonden dat ze voldoende inbreng in het hele traject hebben gehad.

Ik ben trots op alle stappen die we gezet hebben en ben ervan overtuigd dat dit onderzoek een bijdrage zal leveren aan het tot stand komen van het bieden van zo passend mogelijk onderwijs voor alle leerlingen op onze school!

Woord van dank

Na afronding van dit onderzoek wil ik de leerkrachten van de kleuterbouw bedanken voor hun spontane, coöperatieve en betrokken medewerking aan dit onderzoek. Ook de leidsters van peuterspeelzaal B. bedank ik voor hun betrokkenheid en prettige manier van samenwerken. Voor de momenten die vrijgeroosterd werden tijdens studiedagen en teamvergaderingen, voor de feedback, het meedenken en ondersteunen tijdens dit onderzoek bedank ik de directie van onze school. Verder dank aan allen (medestudenten, collega's, leden van de werkgroep hoogbegaafdheid) die mijn teksten verder van feedback voorzagen, tijd vrij maakten voor mijn vragen en mij ondersteunden het afgelopen jaar.

Speciaal woord van dank voor mijn begeleiders Bert van Geffen en John Jeninga en collega Ria Beursgens.

En helemaal als laatste een dikke merci voor mijn gezin voor hun steun en vertrouwen tijdens het afgelopen jaar.

Iedereen, van harte bedankt!

Samenvatting

Tijdens de uitvoering van dit ontwerpgericht onderzoek heb ik me gericht op het verbeteren van de intake die wij op BS De Mussenberg hanteren bij alle startende kleuters. De hierbij horende onderzoeksvraag is: 'Op welke manier kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?'

We zien op onze school het belang in van een zo vroegtijdig mogelijke signalering van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. In de kleutergroepen hebben we in het verleden al enkele malen te maken gehad met "onderpresteerders". We zijn hier achter gekomen doordat ouders een heel ander beeld van hun kind hadden dan wij op school. Na verdere observaties en meerdere gesprekken bleek dat we inderdaad te maken hadden met onderpresteerders.

Ik heb gemerkt dat de inbreng van ouders en de voorschoolse informatie van derden ons met die vroegtijdige signalering enorm kunnen helpen. Ouders zijn expert, kennen hun kind zeer goed. De leidsters van de voorschoolse opvang hebben ook een beeld van het kind.

Ik heb onderzocht welke voorschoolse informatie ons kan helpen bij het vroegtijdig signaleren van een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. De volgende acties zijn hieruit voortgekomen:

- ✓ Er vinden vier keer per jaar overdrachtsgesprekken plaats tussen de leiding van peuterspeelzaal B. en de leerkrachten van de kleuterbouw van onze school;
- ✓ De leerkrachten zijn op de hoogte van de kenmerken die horen bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong;
- ✓ De leerkrachten kunnen gerichte vragen stellen tijdens het intakegesprek met ouders die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong;
- ✓ Ons intakeformulier is aangepast. Er staan nu gericht vragen op die op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong kunnen duiden.

Na afronding van dit onderzoek kan ik het volgende antwoord op mijn onderzoeksvraag geven: Deze kleuters kunnen wij in een vroeg stadium signaleren doordat we een intake voeren waarbij gericht gekeken wordt naar kenmerken van een eventuele ontwikkelingsvoorsprong. Ons intakeformulier is hierop aangepast, we stellen gerichte vragen tijdens het intakegesprek met ouders en er vindt een warme overdracht plaats tussen de leidsters van peuterspeelzaal B. en de leerkrachten van de kleuterbouw van BS De Mussenberg. Verder hebben de leidsters van peuterspeelzaal B. meer kennis verworven over peuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Literatuur

Boeken:

Drent, S & Gerven van, E. (2009). Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Assen: Koninklijke van Gorcum

Gerven, E. van, e.a. (2004). Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs. Utrecht: Uitgeverij Lemma;

Harinck, F. (2009). Basisprincipes praktijkonderzoek. Apeldoorn: Garant

Kallenberg, T. e.a. (2007). Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren. Utrecht: ThiemeMeulenhoff

Lingsma, M. & Boers, A. (2009) Help! Ik ga coachen. Amsterdam: Multi Media Coach BV

Mönks, F. & Ypenburg, I. (2011). Hoogbegaafdheid bij kinderen. Amsterdam: Uitgeverij Boom

Welling, F. (2005). Kinderen en slim zijn. Utrecht/Antwerpen: Kosmos-Z&K Uitgevers;

Artikel:

Isabelle Langeveld (2004). Samenvatten en reflecteren. Binnengehaald, 8 juli 2011 van www.carrieretijger.nl

Brochure:

Stichting Plato (2002). Help een hoogbegaafd kind: De Peuterspeelzaal.

Websites:

www.dhh-po.nl

www.google.co.uk/imgres

www.hiq.nl/hb.php

www.inclusiefonderwijs.nl/visie

www.leraar24.nl

www.rpcz.nl

www.wjsn.nl

BIJLAGE 1

Zet een kruis voor de drie stellingen waarover je graag extra informatie krijgt om het werken in de praktijk te kunnen verbeteren.

Bedankt voor het invullen!

	1. Ik kan kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong herkennen in de dagelijkse praktijk.
	2. Ik kan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig signaleren door gebruik te maken van verschillende bronnen.
	3. Ik kan verklaren waarom faalangst juist bij meer/hoogbegaafde kinderen veelvuldig voorkomt.
	4. Ik kan met de op school aanwezige ontwikkelingsmaterialen in mijn groep de eerste stappen voor verdieping ontwikkelen.
	5. Ik kan aangeven aan de hand van welke criteria bij een kleuter bepaald wordt of de leerling in aanmerking komt voor vervroegde doorstroming naar groep 3.
	6. Ik kan aangeven wanneer er sprake is van onderpresteren.
	7. Ik kan aangeven binnen welke voorwaarden het mogelijk is om lezen en schrijven binnen de kleutergroep aan te bieden.
	8. Ik kan aangeven wat het belang is van het aanbieden van verrijkingsmateriaal.

Bron: (Drent S.& Gerven E. van (2009).
Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen
in het basisonderwijs. Assen: Van Gorcum.)

Uitkomst van de enquête:

4	1. Ik kan kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong herkennen in de dagelijkse praktijk.
4	2. Ik kan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig signaleren door gebruik te maken van verschillende bronnen.
0	3. Ik kan verklaren waarom faalangst juist bij meer/hoogbegaafde kinderen veelvuldig voorkomt.
0	4. Ik kan met de op school aanwezige ontwikkelingsmaterialen in mijn groep de eerste stappen voor verdieping ontwikkelen.
3	5. Ik kan aangeven aan de hand van welke criteria bij een kleuter bepaald wordt of de leerling in aanmerking komt voor vervroegde doorstroming naar groep 3.
1	6. Ik kan aangeven wanneer er sprake is van onderpresteren.
0	7. Ik kan aangeven binnen welke voorwaarden het mogelijk is om lezen en schrijven binnen de kleutergroep aan te bieden.
0	8. Ik kan aangeven wat het belang is van het aanbieden van verrijkingsmateriaal.

BIJLAGE 2

'De afgelopen twee jaar heeft onze school flink geïnvesteerd in het op orde brengen van de kwaliteit van ons onderwijs. Kernpunten hierin waren; een doorgaande lijn creëren in onze manier van onderwijs geven aan de kinderen, meer opbrengst gericht werken en de kinderen aanspreken in hun zone van naaste ontwikkeling.

Deze focus heeft geleid tot inzet van groepsplannen, heldere lijnen in de zorg en nog meer de focus leggen op de opbrengsten voor de kinderen. Dit lukt al heel aardig en we kunnen de kinderen steeds meer op hun niveau aanspreken. De moeilijkheid bleef hem echter zitten in het signaleren en het adequaat reageren op kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong bij de kleuters. Des te eerder we die kinderen kunnen signaleren, des te eerder kunnen we gerichte hulp geven en een passend aanbod bieden. Dit moet dan uiteindelijk tot gevolg hebben dat hierdoor minder kinderen uitvallen of gaan onderpresteren. Door de komst van de peuterspeelzaal en kinderopvang nabij de school brengt dit nieuwe kansen met zich mee.

Om draagvlak voor deze ontwikkeling te creëren heeft Margo gesprekken gevoerd binnen het team en met de directie. Hieruit bleek dat er breed draagvlak is om dit te onderzoeken en gerichte acties uit te zetten om dit te verbeteren. Inmiddels heeft dit al geleid tot gerichte acties, waar de teamleden enthousiast mee aan de slag zijn gegaan. We blijven deze ontwikkeling ontplooien omdat 1 van onze doelstellingen is om kinderen zo vroeg mogelijk een passend aanbod te geven binnen onze mogelijkheden op de Mussenberg.'

Leon Boom
Directeur BS De Mussenberg

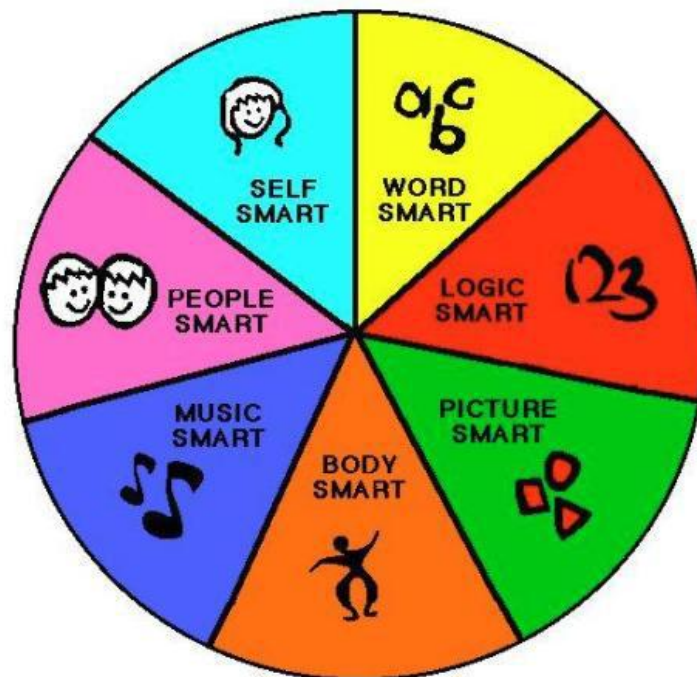
BIJLAGE 3

Howard Gardner beweert dat alle mensen beschikken over één van onderstaande kwaliteiten/competenties, sommigen zelfs over meerdere. Deze "vormen van intelligentie" typeren de kennis en vaardigheden van mensen. Van belang is ook dat duidelijk gemaakt kan worden wat mensen kunnen en willen leren.

Veel intelligent gedrag is leerbaar. Menselijke capaciteiten zijn veel breder dan het beperkte gebied dat door het IQ bestreken wordt.

Intelligentie heeft, volgens Gardner, vooral betrekking op de bekwaamheid om problemen op te lossen, vragen op te roepen, iets te vervaardigen in een gewone en betekenisvolle omgeving.

De volgende vormen van meervoudige intelligentie worden door Gardner onderscheiden:

Bron: Internet: <http://wjsn.nl>, <http://www.rpcz.nl>, www.leraar24.nl (okt. 2011)

BIJLAGE 4

Leereigenschappen

- Is snel van begrip
- Maakt grote denk- en leerstappen
- Beschikt over een goed geheugen
- Heeft een brede algemene kennis en interesse
- Beschikt over een groot probleemoplossend vermogen
- Is in staat verworven kennis toe te passen
- Is in staat nieuwe kennis te integreren met oude kennis
- Beschikt over een groot analytisch vermogen

Persoonlijkheidseigenschappen

- Is taalvaardig en kan spelen met taal
- Komt met creatieve en originele oplossingen
- Is geestelijk vroegrijp
- Houdt van uitdagingen
- Beschikt over een groot doorzettingsvermogen
- Is op een gezonde manier perfectionistisch ingesteld
- Is veelal een intuïtieve denker
- Heeft behoefte aan een hoge mate van autonomie
- Beschikt over het vermogen tot (zelf)reflectie
- Is sociaal competent

(Drent S. & Gerven E. van (2009).
Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen
in het basisonderwijs. Assen: Van Gorcum.)

BIJLAGE 5

Het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (Drent & van Gerven, 2007) is een instrument (webgebaseerd) dat leerkrachten ondersteunt in de signalering en begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen. Het programma werkt volgens vier fasen.

Fase 1: Signaleren van de leerlingen die waarschijnlijk (hoog)begaafd zouden kunnen zijn. Binnen deze fase vullen leerkracht en ouders signaleringslijsten en didactische gegevens in, hierna volgt er een advies vanuit het programma waarin staat of het zinvol is om voor een specifieke leerling nader intern diagnostisch onderzoek te doen.

Fase 2: Aan de hand van de door school verzamelde diagnostische gegevens en verdere vragenlijsten (ingevuld door ouders en leerkracht) kan men vaststellen of de leerling zeer waarschijnlijk tot de groep (hoog)begaafde leerlingen behoort en welke aanpassingen er in de begeleiding van deze leerling wenselijk zijn. Wanneer twijfel blijft bestaan over de capaciteiten van de leerling is extern psychodiagnostisch onderzoek zeer raadzaam.

Fase 3: Hierin wordt de leerkracht begeleid een goed handelingsplan op te stellen voor de leerling. Er worden adviezen gegeven over aanpassingen binnen het leerprogramma, of het verstandig is om voor een vervroegde doorstroming te kiezen, enzovoorts.

Bij het schrijven van een handelingsplan kan gebruik gemaakt worden van de richtlijnen compacten die per vakgebied voor de eigen methode beschreven staan binnen het programma. Ook staan er materiaalrecensies in het programma voor verrijkingsonderwijs. Ten slotte kan de leerkracht pedagogische handelingssuggesties bekijken om op een adequate manier in te spelen op de pedagogische onderwijsbehoeften van de leerling.

Fase 4: Deze module verzorgt de begeleiding voor het moment van de evaluatie. Geëvalueerd wordt met ouders en met de leerling. Verder is er ruimte voor evaluatie op zowel korte als lange termijn.

Bron: www.dhh-po.nl

BIJLAGE 6

Dia 1

Vroegtijdig signaleren van
kinderen met een
ontwikkelingsvoorsprong

Aandachtspunten
binnen het
intakegesprek

Dia 2

Doel optimaliseren intakegesprek
m.b.t. verbetertraject:

Vroegtijdig kunnen signaleren van een eventuele
ontwikkelingsvoorsprong van startende kleuter
middels:

elkaar informeren, elk vanuit de eigen situatie
(school versus thuis), over de kenmerken,
opvallendheden van de leerling.

Dia 3

Wat hoort de school
van de ouders?

- ▣ Hoe zij hun kind zien.
- ▣ Wat hun verwachtingen zijn over de verdere ontwikkeling.
- ▣ Hoe zij aankijken tegen de rol van de school.

Dia 4

Wat vertelt de school?

- ▣ Hoe het pedagogisch klimaat eruit ziet.
- ▣ Wat de school belangrijk vindt.
- ▣ Hoe er onderwijs wordt gegeven. (bv. mogelijkheden om te differentiëren)
- ▣ Hoe de ouders hun kind thuis kunnen ondersteunen en wat de verwachtingen van school daarbij zijn.
- ▣ Hoe school en thuis kunnen samenwerken.

Dia 5

Uitgangspunt:

- ▣ Opvoeding van kinderen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders en school, waarbij ieder een eigen eindverantwoordelijkheid heeft.

Dia 6

Aan de slag met de gesprekken:

(nadruk op ontwikkelingsvoorsprong)

- ▣ Op welk moment vinden ze plaats? Wat vraag je de ouders?
- ▣ Verslaglegging: hoe, waar?
- ▣ Communicatie

Dia 7

Wanneer vinden de gesprekken plaats?

- Ongeveer nadat de leerling vier weken onderwijs genoten heeft.
- Indien nodig wordt er eerder een afspraak gemaakt, kan zelfs al voordat de kleuter gaat starten.

Dia 8

Wat vraag je de ouders?

- Aandachtspunten vanuit intakeformulier en/of overdracht vanuit de voorschoolse opvang die kunnen duiden op een eventuele ontwikkelingsvoorsprong.
- Belangrijk: concreet doorvragen!

Dia 9

Kenmerken eventuele ontwikkelingsvoorsprong

- Cognitief: vooral voorlopen ten aanzien van reken- en taalvaardigheden.
- Motorisch: bepaalde ontwikkelingsfasen "overgeslagen", bv. kruipen; motorische voorsprong geldt niet voor alle hoogbegaafde kinderen.
- Sociaal-emotioneel: er worden sociale oplossingsstrategieën toegepast bij bv. ruzie oplossen; sterk aanpassingsgedrag (kan gevaarlijk zijn!!) aan groepsnorm.
- Ontw. van niet-cognitieve schoolse vaardigheden: wanneer werk op niveau aangeboden wordt is er een sterke mate van concentratie en taakgerichtheid te zijn, bij te makkelijke opdrachten is hier niets meer van te zien.

© (Drent & van Gerven, 2009)

Dia 10

Voorbeeld doorvragen:

- Leerkracht: Heeft uw dochter begrip van hoeveelheden en getallen?
- Ouder: Alice telt tot 20.
- Leerkracht: Dus ze kan getallen opnoemen tot 20. Als ze telt, wijst ze dan dingen aan?
- Ouder: Nee hoor, als het niet te veel is, kan ze in één keer zeggen hoeveel het is.

(Drent & van Gerven, 2009)

Dia 11

Verslaglegging. Hoe?

- Voorstel: verslag van intakegesprek vermelden in kopje "algemeen" van journaal, of bij oudergesprekken in het journaal.

Dia 12

Communicatie (aandachtspunten)

- Als de intake goed wordt gedaan, overheerst bij beide partijen het gevoel dat ze er iets mee opgeschoten zijn.
- Tips:
 1. Wees een OEN (Open, Eerlijk, Nieuwsgierig), (Lingsma & Boers, 2009)
 2. Pas LSD toe (Luisteren, Samenvatten en Doorvragen)
 3. Laatste vraag van het gesprek: "Wat vond u van dit gesprek?"

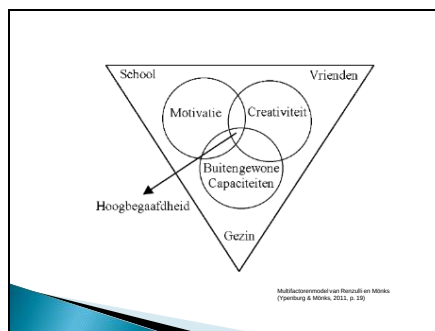
BIJLAGE 7

Dia 1

Leeromgeving groep ½
(Uitdaging voor slimme kleuters)

Dia 2

Dia 3

Onderzoeksvraag:

- Op welke manier kan Basisschool De Mussenberg kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst meteen bij de start in groep 1, signaleren?

Dia 4

► **Deelvragen:**

- Op welke manier komt de voorschoolse informatie tot stand?
- Hoe kunnen we meer gerichte vragen met betrekking tot een eventuele ontwikkelingsvoorsprong stellen tijdens een intakegesprek met ouders?

Dia 5

Kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong

- Kleuters geven signalen af binnen de volgende vier ontwikkelingsgebieden:
 - Cognitief
 - Motorisch
 - Sociaal en emotioneel
 - Niet-cognitieve schoolse vaardigheden

(Drent & van Gerven, 2009)

Dia 6

Waarom vaak een verschil tussen school en thuis?

Kleuters laten (meestal) een ontwikkelingsvoorsprong zien, mits ze van meet af aan in een uitdagende leeromgeving geplaatst worden!

(Drent & van Gerven, 2009)

Dia 7

Voorkomen en begeleiden

- › Vroege onderkenning: Begeleiden om problemen te voorkomen
- › Ouders serieus nemen: intake-gesprek
- › Contact voorschoolse opvang / peuter-speelzaal
- › Werken aan relatie ouders-kind-school
- › Onderwijsbehoefte van kind in kaart brengen (gesprekken blijven voeren, niet opgeven)

Dia 8

Interessante sites

- › www.dhh-po.nl
- › www.slimeducatief.nl
- › www.hintlimburg.nl
- › www.neurocampus.com
- › http://www.hoogbegaafdvlaanderen.be/06_HB_op_school/materiaal/kleuters.html

Dia 9

Bronvermelding

- › Drent, S. & Gerven, E. van. (2009) Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Assen: van Gorcum BV
- › Mönks, F. & Ypenburg, I. (2011) Hoogbegaafdheid bij kinderen. Amsterdam: Uitgeverij Boom

BIJLAGE 8

Dit formulier werd ingevuld door: ☐ ouders/verzorgers ☐ vader ☐ moeder

Datum: _____

1. Persoonsgegevens.

Achternaam: _____
Voornaam: _____
Geboortedatum: _____
Gezinssamenstelling: _____

2. Medische gegevens.

Heeft uw kind bijzondere ziekten?	☐ nee	☐ ja, t.w. -----
Is uw kind in het ziekenhuis opgenomen geweest.	☐ nee	☐ ja, voor -----
Heeft uw kind lichamelijke klachten?	☐ nee	☐ ja, ☐ hoofdpijn ☐ buikpijn ☐ ogen ☐ oren ☐ buisjes ☐ anders -----
Is uw kind in behandeling bij een specialist?	☐ nee	☐ ja, ☐ logopedist ☐ fysiotherapeut ☐ bureau jeugdzorg ☐ anders -----
Gebruikt uw kind medicijnen?	☐ nee	☐ ja, t.w. -----
Heeft uw kind een beperking?	☐ nee	☐ ja, t.w. -----
Heeft uw kind last van allergieën?	☐ nee	☐ ja, t.w. -----
Zijn er eetproblemen?	☐ nee	☐ ja
Is uw kind snel moe?	☐ nee	☐ ja, evt. oorz. -----
Duimt uw kind?	☐ nee	☐ ja
Bijt uw kind op de nagels?	☐ nee	☐ ja

Opmerkingen.

3. Algemene indruk.

Geef een algemene indruk van uw kind, denk daarbij aan gedrags- en karakterkenmerken. Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

Mijn kind komt over als:

0 spontaan	0 zelfverzekerd	0 teruggetrokken	0 makkelijk
0 opgewekt	0 somber	0 vermoeiend	0 lawaaierig
0 driftig	0 veeleisend	0 uitdagend	0 verlegen
0 levendig	0 agressief	0 passief	0 druk
0 ontspannen	0 gespannen	0 overactief	0 jaloers
0 vrolijk	0 rustig	0 open	0 nieuwsgierig
0 doorzetter	0 perfectionistisch	0 leergierig	0 taakgericht
0			

Opmerkingen.

4. Welbevinden.

Per uitspraak zijn er drie antwoorden mogelijk:

Ja (dat klopt meestal voor mijn kind)

Nee (dat klopt meestal niet voor mijn kind)

Zet s.v.p. een kruisje in de juiste kolom.

Mijn kind	Ja	Nee
- is zeker van zichzelf		
- is snel angstig		
- komt goed voor zichzelf op		
- vertelt spontaan		
- vraagt hulp als dat nodig is		
- speelt met andere kinderen		
- helpt andere kinderen		
- heeft een opvallend sterk rechtvaardigheidsgevoel		

Opmerkingen.

5. Bewegen/motoriek

Mijn kind....	Ja	Nee
- heeft problemen met het evenwicht		
- beweegt zijn/haar lichaam soepel		
- botst en valt vaak		
- kan knippen		
- kan kralen rijgen		
- kan een poppetje tekenen		
- doet de dingen voornamelijk rechtshandig		
- doet de dingen voornamelijk linkshandig		
- kan fietsen op een fiets met zijwielen		
- kan tegen een bal aantrappen		

Opmerkingen.

6. Spelen.

Met welk speelgoed speelt uw kind het liefst?

Hoe lang kan uw kind alleen achter elkaar spelen?

Is uw kind vindingrijk in zijn spel?

Zijn er nog speciale interesses?

Opmerkingen.

7. Spraak/taalontwikkeling.

1. Welke taal wordt er thuis gesproken?

0 Nederlands

0 Dialect

0 Andere taal, nl.

2. Verliep de spraakontwikkeling van uw kind zonder problemen?

0 Ja

0 Nee. Bijzonderheden:

	Ja	Nee
Is uw kind goed verstaanbaar?		
Heeft uw kind spraakproblemen? (b.v. lispelen, stotteren etc..)		
Kan uw kind goed onder woorden brengen wat het bedoelt?		
Begrijpt uw kind steeds wat u zegt?		
Spreekt uw kind spontaan met anderen?		
Heeft uw kind interesse voor boeken?		
Kan uw kind rustig met u een prentenboek bekijken?		
Kan uw kind luisteren tijdens het voorlezen?		
Is uw kind al druk bezig met letters?		
Gebruikt uw kind moeilijke woorden?		

Opmerkingen.

8. Algemene ontwikkeling

Mijn kind....	Ja	Nee
- gebruikt moeilijke woorden		
- is al bezig met letters en cijfers		
- is perfectionistisch		
- is taakgericht		
- vraagt veel om nieuwe uitdagingen		

Komen er in de familie (hardnekkige) leerproblemen op het gebied van taal/lezen (bv. dyslexie) voor? 0 nee

0 ja: _____

Komen er in de familie (hardnekkige) leerproblemen op het gebied van rekenen voor?

0 nee

0 ja: _____

Komt er in de familie (aangetoonde) hoogbegaafdheid voor?

0 nee

0 ja: _____

9. Schoolloopbaan.

Heeft uw kind een peuterspeelzaal bezocht?

0 ja

0 nee

Hoe lang? _____

Heeft uw kind een kinderdagverblijf bezocht?
Hoe lang? _____

0 ja

0 nee

10. Schoolbeleving.

Hoe heeft uw kind het verblijf in peuterspeelzaal of kinderdagverblijf ervaren?	
Heeft uw kind zin om naar de basisschool te gaan?	
Denkt u dat uw kind aanpassingsproblemen zal krijgen?	
Hoe kunnen die problemen zich uiten? (B.v. het kind klappt dicht, wordt agressief, gaat huilen of anderszins.)	

Opmerkingen.

11. Overige bijzonderheden die u als ouders belangrijk vindt als info voor de school.

De volgende gegevens worden door de leerkracht ingevuld.

Datum eventueel intakegesprek: _____

Gesprek gevoerd door: _____

Aanwezig bij het gesprek: _____

In verband met de privacy van u en uw kind zullen deze gegevens in een gesloten dossierkast opgeborgen en bewaard worden. De leerkrachten van b.s. "De Mussenberg" hebben inzage in deze gegevens en zullen zoveel mogelijk rekening houden met bijzonderheden om een zo optimaal mogelijke begeleiding van uw kind te kunnen waarborgen.

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Handtekening ouder/verzorger: _____

BIJLAGE 9

OVERDRACHTSFORMULIER PSZ-BS

Naam:

Datum overdracht:

Contact met andere kinderen:
Het kind ontwikkelt zelfstandig gedrag:
Het kind kan zich aan regels houden:
Het kind komt tot spelen:
Het kind heeft plezier in het spel:
Het kind kan een gegeven opdracht uitvoeren:
Het kind is goed verstaanbaar:
Het kind begrijpt wat er gezegd wordt:
Het kind kan onder woorden brengen wat het bedoelt:
Grove motoriek:
Fijne motoriek:
Het kind gaat zelfstandig naar het toilet:
Externe zorg?